

IRODALMI SZEMLE.

Damjanich János élete

és szemelvények nejéhez intézett leveleiből.

(Doktori tanulmány; írta: *Hamvay Ödön*. Bpest, 1904. kis 8-adrét 191 l.
Ára: 2 K.)

Szabadságharcunk lezajlása után több mint félszázad elmúl-
ván, elérkezett már az ideje, hogy a pártpolitika szempontjain felül-
emelkedve vizsgáljuk és műveljük a szabadságharc történetét, „mert
sajnos — úgymond e mű írója — éppen szabadságharcai irodal-
munkát jellemzi legkevésbé a tudományos tárgyilagosság. Politikai
eszköz ez a pártok szolgálatában, melyet a legkegyetlenebbül kihasz-
nálni pro és contra — senki sem tekint lelkiismereti kérdésnek.“ (99. l.)

Hamvay Ödön kerülni akarja a pártpolitikai szempontokat és
komoly élet- és jellemrajzot kívánt írni szabadságharcunk e legen-
dás hősről. Aggódik ugyan, hogy „nem hálás tárgya a történet-
írónak ez a csodás ember, mert nincsen rajta semmi gáncsolni
való“. Félt, hogy elfogúlnak fog látszani, „mert a minden jó már
eleve gyanús a történetírásban. És ennek jogosságát vitatni nem
lehet, mert szigorú, pártatlan bíráló nélkül nincs komoly his-
toria“ (22. l.)

Pedig ez a munka az kíván lenni, a hős tábornok „dicső éle-
tének első igaz története“. E czélból igyekezett fölkeresni „minden
rejtéket a drága igaz gyöngyökért“, melyeket munkájában össze-
fűzött. Forrásai között kétségtelenül a legbecsesebbek a hősnek
nejéhez intézett *levelei*, melyekből a nyilvánosság elé tartozó része-
ket Damjanich özvegyének feljogosításával közli.

Ezek a levelek kölcsönöznek Hamvay munkájának kiváló érde-
kességet és belbecset, mert ezeket eddigelé még senki sem hasz-
nálta fel. Felhasználta azonkívül a szabadságharc történetének leg-
több kiadott anyagát: a naplókat, leveleket, emlékiratokat s egyéb
feljegyzéseket, s ezekre gyakran hivatkozik is.

Damjanich kétségtelenül a legérdekesebb egyéniségek egyike
volt. Határőrvidéki szerb származású s mégis igaz magyar. Nem
renegát, hanem meggyőződéstől lelkes magyar hazafi. Nálánál vitézbb
katona s jelesebb hadvezér kevés volt a magyar hadseregben. Poli-

tikai érzelmére demokrata és republikánus, de mint katona sohasem elegyedett a politikába. Ne politizáljunk — mondogatta, hanem verjük meg az ellenséget, a többit majd elvégzi Kossuth. De az ellenség-verésből aztán bőszégesen kivette a részét az ő vitéz 3-ik zászlóalja élén.

Ennek az érdekes hadvezérnek élete s szerepe a magyar szabadságharezban valóságos hősköltemény, melyet szeretettel, lelkesedéssel rajzol meg írója e könyvben: a szabadságharez előtt, Olaszországban, a hazatérését, első ütközeteit Szent-Tamás ostrománál, majd mint verseczi parancsnokot, a jevkovácsi éjjeli harezban, kivonulását a Bánátból, Arad vára alatt, a Tisza mellett, a híres szolnoki esatában, Tapio-Bieskénél, Isaszegen, Vácson, Nagy-Sallónál, Komáromban, majd Aradon mint várparancsnokot, a fegyverletétel-nél, a fogságban, majd a vesztőhelyen; mindenütt mint rettenthetlen hőst, mint önfeláldozó hazafit.

A munka, mely ezeket élénk tárja, nemesak érdekes olvasmány és ephemer értékű elmefuttatás, hanem komoly történelmi mű igényével lép fel. Hőse iránt rajongó lelkesedés vezeli ugyan tollát, de törekszik az objektivitásra is. Ez ugyan nem mindenütt sikerül, főkép hol a vezérek közti versengést tárgyalja, (Véceseivel, Vetterrel, Görgeyvel), de az arra való törekvés el nem vitatható.

Legkomolyabb kifogást érdemlő része munkájának az, midőn Görgey és Damjanich levélváltását tárgyalja a világosi fegyverletétel előtt. Görgey levelében állítólag arra is hivatkozik Damjanich ellenkezése megtörésére, hogy „sem te, sem én nem vagyunk magyarok.” Ezt Hamvay Damjanichnétől *hallotta*, a levelet nem látta, mert az osztrákok 1852-ben elkobozták. Görgey (kérdés intéztetvén hozzá e felől) határozottan tagadja, hogy ilyen levelet írt volna, melyben „nem magyarnak” vallotta volna magát. Hamvay „a szóban levő levél megszerzéséig véleményét föntartja”. (146. l.)

Komoly számba veendő historiai műben két élő embernek egymással ily kínos ellentétbe állítását emlékezetre támaszkodó *hallomás után* nem szabad megkoezkáztatni. Előbb meg kellett volna szereznie „a szóban levő levelet” s aztán ítélni ily kényes természetű ügyben. Ez nem komoly történelmi kritika.

Eltekintve ettől; elismeréssel kell méltányolnunk a lelkes buzgalmat, melylyel az író nemzeti hősünk életrajzi adatait összegyűjtötte, szépen csoportosította és élénk tárja. A szeretet és lelkesedés melegsége árad felénk az életrajz lapjairól s magával ragadja az olvasót. A szabadságharez keretében Damjanich életrajza és jelleme mint egy drámai hőse elevenedik meg előttünk.

A munka főérdeme, hogy írója megszerezte és felhasználta a vértanú hős nejéhez írt leveleit, s ezekből új szint és adatokat nyújtott e drámai hős élete és jelleme kidomborításához s ez által a szabadságharez történetéhez.